



Vlaanderen
is onderwijs & vorming



Werkseminarie na de peiling burgerzin en burgerschapeducatie

Derde graad secundair onderwijs
(aso, bso, kso en tso)

AHOVOKS

AGENTSCHAP VOOR HOGER ONDERWIJS,
VOLWASSENENONDERWIJS, KWALIFICATIES
& STUDIETOELAGEN

www.onderwijsdoelen.be/peilingen

Meer informatie over peilingen:

<https://www.onderwijsdoelen.be/peilingen>

Voorwoord

Jaarlijks vindt er peilingsonderzoek plaats met als centrale vraag: behalen de leerlingen in het Vlaams onderwijs de eindtermen? In 2016 peilde het Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen (KU Leuven) burgerzin en burgerschapseducatie in de derde graad van het secundair onderwijs (aso, bso, kso en tso).

In tegenstelling tot de meeste vakken die in peilingsonderzoek worden getoetst, maakt burgerschapsvorming deel uit van de vakoverschrijdende in plaats van de vakgebonden eindtermen. Scholen hebben momenteel geen resultaatsverplichting om de eindtermen burgerschapsvorming te bereiken. In de toekomst zal er echter voor alle nieuwe eindtermen (ook voor burgerschap) een resultaatsverbintenis gelden.

Het is belangrijk om met de peilingsresultaten aan de slag te gaan. Daarom organiseert AHOVOKS na elke peiling een werkseminarie voor verschillende onderwijsactoren: het departement Onderwijs en Vorming, de onderwijsinspectie, de onderwijskoepels, de onderzoekers van het Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen, uitgeverijen, academici, leraren en de lerarenopleidingen. Zij reflecteren samen over de peilingsresultaten en over manieren om de prestaties van leerlingen te verbeteren.

Voor de peiling burgerzin worden de deelnemers in twee werkgroepen verdeeld, met een aparte groep voor bso. Vanwege de grote kloof in de peilingsresultaten tussen bso en de overige onderwijsvormen, vereist bso een aparte groep met specialisten ter zake. Deze werkwijze laat toe om de peilingsresultaten burgerzin en burgerschapseducatie te kaderen binnen de specifieke context van het bso.

Deze brochure bevat (1) een korte samenvatting van de resultaten, (2) de neerslag van de gesprekken in de werkgroepen en (3) aanbevelingen. In de neerslag van de gesprekken (het eigenlijke verslag van het werkseminarie) worden de meningen van de deelnemers zo accuraat mogelijk weergegeven. AHOVOKS is hiermee verder aan de slag gegaan en heeft de suggesties van de deelnemers vertaald naar aanbevelingen. Bij deze aanbevelingen wordt verwezen naar gerelateerd onderzoek uit de Vlaamse onderwijscontext. Op basis van die aanbevelingen kunnen de onderwijsactoren hun praktijk optimaliseren.

Ik wil graag iedereen bedanken voor de medewerking aan het werkseminarie. Kwaliteitsverbetering in onderwijs is een continu proces, dat pas slaagt als de verschillende actoren een bijdrage leveren.

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'V' followed by a long, sweeping horizontal line that tapers to a point on the right.

Ann Verhaegen

Administrateur-generaal AHOVOKS

Voorwoord	3
Peilingsresultaten	7
Verslag werkseminarie	9
» Eindtermen	9
» Schoolbeleid en klaspraktijk	12
» Competenties van leerkrachten	13
Aanbevelingen	15
» Eindtermen	15
» Schoolbeleid en klaspraktijk	17
» Competenties van leerkrachten	19

Peilingsresultaten

De resultaten voor de vakoverschrijdende eindtermen burgerzin en burgerschapseducatie zijn behoorlijk: 8 op 10 leerlingen behaalt de eindtermen. We zien echter grote verschillen tussen de onderwijsvormen. Van de leerlingen uit het aso behaalt bijna iedereen de eindtermen. Ook in het kso en het tso behalen de meeste leerlingen de eindtermen. In het bso behaalt echter minder dan de helft van de leerlingen de eindtermen voor burgerzin.

Van de drie soorten burgerschap die werden bevraagd, vinden leerlingen gezagsgetrouw burgerschap het belangrijkste. Ze vinden het belangrijk om de wet na te leven, hard te werken en zich in te zetten voor het economisch welzijn van hun familie. Sociaal burgerschap (mensen helpen, onrecht aankaarten, mensenrechten bevorderen, zich inzetten voor het milieu) en conventioneel burgerschap (stemmen, politiek actief zijn, respect tonen voor vertegenwoordigers van de overheid) vinden ze in verhouding iets minder belangrijk. Voor de verschillende soorten burgerschap geldt telkens dat leerlingen uit het aso ze het belangrijkste vinden in vergelijking met leerlingen uit het bso, het kso en het tso. Leerlingen uit het bso vinden burgerschap het minst belangrijk. Ook het verschil tussen de onderwijsvormen in vertrouwen in instellingen vertoont hetzelfde patroon. Enkel in sociale media hebben bso-leerlingen meer vertrouwen dan leerlingen in het aso, het kso en het tso.

Over het algemeen staan de leerlingen positief tegenover gelijkheid tussen man en vrouw, gelijkheid tussen etnische groepen en gelijkheid tussen hetero's en holebi's. Aso-leerlingen hebben een positievere houding dan bso, kso- en tso-leerlingen. De houding van bso-leerlingen is het minst positief.

De interesse van de leerlingen in politieke en sociale onderwerpen en in de actualiteit is niet zo groot. Vooral in het bso, het kso en het tso is de interesse vrij laag. Wat betreft het engagement in organisaties, clubs en andere groeperingen buiten de school zien we dat vooral sportclubs en de jeugdbeweging populair zijn bij de leerlingen. Ongeveer een derde van de leerlingen was het laatste jaar betrokken bij een organisatie die geld inzamelt voor een goed doel. Het engagement in organisaties van aso-leerlingen is over het algemeen groter dan dat van leerlingen in het kso en het tso en van vooral bso-leerlingen.

Hetzelfde patroon zien we ook voor deelname aan burgerschapsgerelateerde activiteiten op school. Wat betreft toekomstige politieke participatie, zien we dat leerlingen uit het aso vaker aangeven in de toekomst te zullen stemmen dan leerlingen uit het bso, het kso en het tso. Bso-leerlingen scoren lager dan kso- en tso-leerlingen. De mate waarin de leerlingen verwachten politiek actief te zijn in de toekomst verschilt weinig tussen de onderwijsvormen en ligt over het algemeen heel laag.

Het schoolklimaat wordt door de meeste leerlingen als positief ervaren. Bijna alle leerlingen vinden dat leerkrachten hen op een eerlijke manier behandelen. Meer dan vier vijfde geeft aan dat ze goed kunnen opschieten met hun leerkrachten en dat die geïnteresseerd zijn in hun welzijn. Ook ervaren de meeste leerlingen dat het klasklimaat open is voor discussies. Deze percepties van de leerlingen over het schoolklimaat hangen positief samen met hun prestaties en vooral met hun attitudes met betrekking tot burgerzin.

Burgerzin wordt in bijna alle scholen in de eerste plaats als vakoverschrijdende activiteit of project gegeven door leerkrachten van humane vakken. Een veel voorkomende werkvorm bij burgerschapseducatie is het bespreken van de actualiteit en het zoeken naar en analyseren van informatie uit verschillende internetbronnen.

Verslag werkseminarie

EINDTERMEN

Algemeen

De deelnemers in de werkgroep aso, kso en tso menen dat de eindtermen voor de leerlingen in deze onderwijsvormen ambitieuzer moeten zijn. Over het belang van de eindtermen lopen de meningen evenwel uiteen: volgens sommigen is het formuleren van ambitieuze eindtermen een belangrijke eerste stap, anderen benadrukken het belang van een aangepaste didactiek.

In beide werkgroepen zijn de deelnemers het eens dat essentiële elementen van burgerschap cyclisch in het curriculum van het hele leerplichtonderwijs moeten worden aangeboden, te beginnen in het basisonderwijs of – voor meer complexe zaken – in de eerste graad van het secundair onderwijs. Er moet blijvend en verdiepend aan worden gewerkt. Het is mogelijk dat bepaalde elementen zijn afgerond, maar dan komt men er later best nog op terug om diepgang te verzekeren. Door een cyclische aanpak vermijdt men dat er vooral aan burgerschapsvorming wordt gewerkt met leerlingen in volle puberteit. Dit is immers een levensfase waarin weinig ruimte is voor nuance. Een werkgroep lid merkt op dat men burgerschap niet alleen mag bekijken in functie van de toekomst. Leerlingen zijn nu al burgers.

Deelnemers in de bso-werkgroep vragen zich af in hoeverre de leerlingen het eens moeten zijn met wat er in de eindtermen staat. Een leerkracht vindt het vooral belangrijk dat leerlingen hun mening kunnen verdedigen. Een andere deelnemer vindt respect voor verschillende waarden prioritair. Het is belangrijk dat de leerlingen kritisch zijn. Ze hoeven het niet altijd eens te zijn met wat er in de eindtermen staat, maar ze moeten hierover in gesprek kunnen gaan en hun standpunt beargumenteren.

De bso-groep heeft bedenkingen bij de manier waarop de eindtermen in de peiling werden getoetst. Men vindt dat de resultaten niet zwart-wit bekeken mogen worden. Het is mogelijk dat leerlingen foute antwoorden kiezen hoewel ze het gevraagde wel weten. Het hoge abstractieniveau in de peiling kan voor bso-leerlingen een drempel vormen. Sommige deelnemers vinden dat de toetsen teveel vragen bevatten en te uitgebreid zijn voor deze doelgroep. Leerlingen in het bso zijn niet gewend om schriftelijke toetsen in te vullen.

Impact van resultaatsgebonden eindtermen voor burgerzin

Er is geen overeenstemming tussen de deelnemers over de wenselijkheid van resultaatsgebonden eindtermen. Voorstanders werpen op dat resultaatsgebonden eindtermen een belangrijker statuut hebben en voor burgerzin een verplichting zouden impliceren om eraan te werken. Een leerkracht ziet in de resultaatsverbintenis vooral een incentive voor leerkrachten, zodat zij er meer aandacht aan kunnen geven. Anderen wijzen op het risico dat de resultaatsverbintenis kan leiden tot een meer kennisgerichte formulering van eindtermen.

Verskillende deelnemers in de werkgroep aso, kso en tso benadrukken het belang van kennis. Toch is men ongerust: zal de vraag om kennis apart te expliciteren toelaten dat kennis en vaardigheden voldoende geïntegreerd worden? En zullen ook de vaardigheden meegenomen worden in de evaluatie, aangezien kenniselementen makkelijker te toetsen zijn? Binnen de bso-werkgroep wordt gediscussieerd over de verhouding tussen kennis en vaardigheden binnen de huidige eindtermen. Een deelnemer werpt op dat dat de verhouding 90% (kennis) versus 10% (vaardigheden) bedraagt.

In beide werkgroepen wordt de link gelegd tussen resultaatsverbintenis en toetsbaarheid van eindtermen. In de bso-werkgroep ziet men vooral voordelen: men benadrukt het belang van het meten van effecten (wat bereikt wordt bij leerlingen). Een resultaatsverplichting kan daarbij helpen. De werkgroep rond aso, kso en tso uit in dit verband ook haar bezorgdheid i.v.m. de evaluatie: niet enkel het 'product' mag geëvalueerd worden, ook het proces en het groeipad.

Volgens de werkgroep aso, kso en tso moeten we vermijden dat burgerzin wordt ingepast in een cultuur waarin toetsen belangrijker wordt dan leren. Alle leden zien dit als een risico. De werkgroep werpt de vraag naar de cesuurbepaling op. Hoe zal die bepaald worden? Hierbij aansluitend vraagt de werkgroep of leerlingen dan een onvoldoende kunnen halen voor burgerschapsvorming. Daarbij aansluitend wordt opgemerkt dat ook de rol van de inspectie belangrijk is. Scholen en pedagogische begeleidingsdiensten zouden, onder invloed van de doorlichtingen, de neiging kunnen hebben om enkel nog te werken aan thema's die kwantificeerbaar zijn. Dit is niet de bedoeling.

Aparte eindtermen voor burgerzin in bso?

De bso-werkgroep is unaniem dat aparte eindtermen voor burgerzin niet wenselijk zijn voor bso-leerlingen. Men werpt op dat iedereen op dezelfde manier burger is en dat er dus voor iedereen dezelfde lat moet worden gelegd. Een leerkracht voegt hieraan toe dat er binnen dezelfde eindtermen kan worden gedifferentieerd. Een pedagogisch begeleider geeft mee dat bij het opmaken van de eindtermen de gelijkwaardigheid van alle burgers voor ogen moet worden gehouden.

Over het algemeen vindt de bso-werkgroep dat de leerlingen te weinig bagage krijgen in het vak PAV om de vakoverschrijdende eindtermen voor burgerzin te bereiken. Deelnemers vanuit de inspectie en de pedagogische begeleiding zijn het hier niet mee eens: de eindtermen PAV bevatten wel de nodige kenniselementen voor het behalen van de vakoverschrijdende eindtermen. Sommige deelnemers denken dat het vak in de praktijk echter vaak op verschillende manieren of niet altijd goed wordt aangepakt. Een lerarenopleider en een inspecteur verwijzen vooral naar de haalbaarheid van de eindtermen binnen de uren PAV. Omdat de eindtermen vaag zijn, wordt het vak PAV in de praktijk op uiteenlopende manieren vormgegeven. Een leerkracht beaamt dat de eindtermen zodanig kunnen worden geïnterpreteerd dat er te weinig rond burgerzin wordt gewerkt.

SCHOOLBELEID EN KLASPRAKTIJK

Participatie

In de werkgroep aso, kso en tso is iedereen het eens over het positieve effect van participatie. Verschillende werkgroepleden merken op dat actieve participatie verantwoordelijkheidszin en vertrouwen in leerlingen veronderstelt. Dat moeten ze leren en ervaren. Verschillende leden merken op dat participatie niet enkel de formele organen (bv. leerlingeraad) betreft. Ook lossere manieren om rond participatie te werken zijn waardevol, zoals participatie van de school aan maatschappelijke activiteiten of in de buurt, of meer deliberatieve vormen van democratie waarbij overleg en argumentatie centraal staan.

Ook in de bso-werkgroep vindt men participatie op school belangrijk, maar er is discussie over het belang dat er in de huidige eindtermen aan wordt gehecht. Een inhoudelijk expert meent dat 'participatie' er nauwelijks in voorkomt. Volgens een pedagogisch begeleider kan een school daar echter zelf keuzes in maken en er binnen de huidige eindtermen voor kiezen om participatie centraal te stellen. Een pedagogisch begeleider en een leerkracht menen dat ouderbetrokkenheid eveneens belangrijk is.

Contact tussen verschillende leerlingengroepen

Verschillende deelnemers in de werkgroep aso, kso en tso onderschrijven de contacthypothese (contact met andere groepen werkt positief), maar wijzen ook op het gevaar van verdere stereotypering. 'Kunstmatig' opgezette contacten zullen eerder een negatieve impact hebben. Het belang van goede begeleiding van leerlingen wordt hierbij benadrukt. Het is aangewezen om doorlopend het contact tussen leerlingen uit verschillende onderwijsvormen te bevorderen, bij voorkeur met een gemeenschappelijk doel waaraan leerlingen uit verschillende onderwijsvormen samen kunnen werken.

Die bezorgdheid wordt bevestigd in de bso-werkgroep: de context moet bewaakt worden opdat bso-leerlingen niet dichtklappen of zich niet minderwaardig voelen. Pedagogisch begeleiders beamen het belang van domeinoverstijgende projecten zonder eenmalig karakter.

De school als microklimaat

De werkgroep rond aso, kso en tso bevestigt dat naast de school ook andere actoren het socialisatieproces van leerlingen beïnvloeden. Zij benadrukken wel dat het onderwijs jongeren tools, strategieën en kaders moet aanreiken en hen moet versterken.

Vanuit de bso-groep wordt benadrukt om de school te bekijken als microklimaat. Opdat de school impact heeft op een leerling, dient de school de maatschappij te reflecteren. Men is ervan overtuigd dat burgerschapseducatie zin heeft, ondanks de invloed van buitenschoolse factoren.

Ook inzake mediawijsheid kan de school een belangrijke impact hebben. Media kunnen polariserend werken en een kleine minderheid overstemt vaak het debat. Volgens pedagogisch begeleiders kan men dit samen met de leerlingen analyseren en de mechanismen en structuren erachter bekijken. Dit geldt in het bijzonder voor bso-leerlingen. Zij verzamelen hun kennis eerder via sociale media en hebben van thuis uit minder voorbeeldfiguren. Volgens een pedagogisch begeleider kan de school hen rolmodellen bieden.

COMPETENTIES VAN LEERKRACHTEN

Verschillende deelnemers vinden dat alle leerkrachten minimale kennis moeten hebben en allemaal in zekere zin burgerschapsleerkrachten zijn. Hierbij wordt de parallel getrokken met informatica, waarvoor elke leerkracht eveneens bepaalde competenties moet bezitten. Dat moet ook gereflecteerd worden in de lerarenopleiding: alle kandidaat-leerkrachten moeten hiertoe worden opgeleid. Een andere deelnemer vindt het niet logisch, gezien de povere algemene kennis van (kandidaat-) leerkrachten, dat er voor burgerschap geen specifieke vakexpertise wordt verondersteld zoals voor Nederlands of wiskunde. Een pedagogisch begeleider vindt het belangrijker dat leerkrachten gemotiveerd zijn om het vak te geven en dat ze er de meerwaarde van inzien.

Specifiek voor bso wijzen de deelnemers op het belang van de algemene competenties van de leerkracht PAV. Een deelnemer vindt dat leerkrachten vooral over diversiteitscompetenties moeten beschikken. Hierbij aansluitend wordt een discussie gevoerd over de wenselijkheid

van een apart vak burgerzin. Voorstanders zeggen dat een apart vak nuttig kan zijn om burgerschapsthema's expliciet te behandelen. Nu wordt dit overgelaten aan vakleerkrachten die daar niet altijd de ruimte of de tijd voor hebben. Hierbij maakt men de kanttekening dat een dergelijk vak beter ruimer zou worden opgevat. Een derde deelnemer vindt dat ook impliciete boodschappen rond burgerschap waardevol zijn. Een leerkracht vult hierbij aan dat een apart vak het risico inhoudt dat burgerschap niet meer aan bod zal komen in de andere vakken.

De deelnemers in de bso-werkgroep zijn het overwegend eens met de stelling dat leerkrachten technische vakken en praktijkvakken het best ingeschakeld worden voor het aanbrengen van burgerschapscompetenties, omdat het belangrijke rolmodellen voor bso-leerlingen zijn. Een leerkracht vult aan dat dit een versterking van de lerarenopleiding vergt. Een pedagogisch begeleider merkt op dat leerkrachten ook kansen moeten krijgen om hierin te groeien.

Aanbevelingen

EINDTERMEN

Maak de nieuwe eindtermen voldoende ambitieus

De resultaten van de peiling burgerzin en burgerschapseducatie zijn goed (voor het aso, het kso en het tso), maar de maatschappelijke en politieke verwachtingen liggen hoger. Het niveau van de nieuwe eindtermen mag niet afhangen van wat momenteel door leerlingen wordt bereikt: de huidige maatschappelijke context vereist sterkere burgerschapscompetenties bij leerlingen. In de groepsgesprekken kwam naar voren dat we de lat hoger moeten leggen. Momenteel scoren de leerlingen enkel goed op gezagsgetrouwe aspecten van burgerschap. Opdat leerlingen op het einde van het secundair onderwijs ook sociale en conventionele aspecten van burgerschap zouden beheersen, dienen de nieuwe eindtermen breder te worden ingevuld.

Formuleer de nieuwe eindtermen competentiegericht

De nieuwe eindtermen moeten focussen op wat nodig is voor de maatschappelijke participatie van leerlingen en ze moeten zorgen voor autonomie, vertrouwen, verantwoordelijkheid en zelfbewustzijn bij leerlingen. De bedoeling is om hun zelfredzaamheid en weerbaarheid te verhogen.

De nieuwe eindtermen zullen een resultaatsverbintenis inhouden (die decretaal is vastgelegd). Hoewel er onder de deelnemers geen eensgezindheid was over de wenselijkheid van een resultaatsverplichting, houdt deze wel het voordeel in dat de nieuwe eindtermen minder vrijblijvend zullen zijn dan de huidige vakoverschrijdende eindtermen (waarvoor een inspanningsverplichting geldt).

Los van de voor- en nadelen van een resultaatsverbintenis pleiten wij voor het ontwikkelen van evalueerbare eindtermen. Op deze manier zullen de eindtermen burgerzin toelaten om te focussen op aantoonbaar gedrag. Het is aangewezen om in de nieuwe eindtermen

gebruik te maken van evalueerbare werkwoorden. Opdat de effecten bij de leerlingen geëvalueerd kunnen worden, moeten de verwachtingen en de doelstellingen helder worden geformuleerd.

Hoewel de evalueerbaarheid van eindtermen centraal staat, moet er worden gestreefd naar een evenwicht tussen kennis enerzijds en inzicht, vaardigheden en attitudes anderzijds.

Bouw de eindtermen voor burgerzin cyclisch op in het curriculum

Het is noodzakelijk om vanaf de basisschool aan burgerschapseducatie te werken en er continu verder op te bouwen. Burgerschapsthema's komen best meermaals aan bod doorheen de graden. Eindtermen die een leerlijn bevatten qua verwerkingsniveau, laten toe om telkens verdiepend op aspecten van burgerzin en burgerschapseducatie terug te komen. Hoewel de aanbevelingen n.a.v. het werkseminarie geformuleerd worden naar het einde van de derde graad secundair onderwijs, gelden ze evenzeer voor de vroegere graden met het oog op de cyclische opbouw en een leerlijn. Het is hierbij aangewezen om de verwachtingen naar de toenemende beheersingsniveaus helder te formuleren in de nieuwe eindtermen.

Geef burgerschap een belangrijke plaats in alle eindtermen en competenties in het bso

De nieuwe eindtermen moeten uitsluiten dat er in het bso te weinig aan burgerzin wordt gewerkt. Het onderzoek naar verklaringen voor de peilingsresultaten PAV toont aan dat er momenteel minder aandacht wordt besteed aan het domein 'Wetenschap en samenleving'. Als dit aan bod komt, is er te weinig transfer naar de eigen leefomgeving en het persoonlijke gedrag.¹ Leerkrachten en leerlingen vragen meer aandacht voor geschiedenis, diversiteit en actualiteit.

¹ Van Avermaet, P. et al. (2017). Onderzoek naar verklaringen voor de peilingsresultaten Project Algemene Vakken (PAV). <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestand.ashx?nr=9698>

Kenniselementen, vaardigheden en attitudes inzake burgerschap worden aangebracht binnen de eindtermen voor de algemene vorming, maar worden in het bso ook toegepast tijdens de lessen voor praktijkvakken. De praktijkleerkrachten vervullen voor de bso-leerlingen dan ook een belangrijke voorbeeldfunctie. Binnen de school kan elk moment worden aangegrepen om leerlingen op een respectvolle manier met elkaar te leren omgaan. Hiertoe is het belangrijk dat alle leraren hun verantwoordelijkheid opnemen om aan burgerzin te werken.

Besteed voldoende aandacht aan kritisch denken in de eindtermen

Jongeren moeten verschillende waarden en normen leren kennen. Dit kan een tegengewicht bieden voor de grote impact van sociale media. Leerlingen die hun mening baseren op of laten versterken door sociale media, zijn minder in staat om met andere meningen om te gaan. Ze moeten dit leren door verschillende opvattingen te verkennen, zodat ze op een democratische manier met elkaar kunnen omgaan. Leerlingen moeten niet alleen kritisch leren lezen, maar ook op een respectvolle manier leren opkomen voor hun mening. Hiertoe moeten leerlingen leren luisteren naar elkaar en spreekvaardig leren zijn. Deze elementen moeten op een bindende manier in de eindtermen worden opgenomen.

SCHOOLBELEID EN KLASPRAKTIJK

Investeer in ondersteuning voor domeinen die niet vakspecifiek zijn

Het is belangrijk dat scholen en leerkrachten hun rol opnemen inzake burgerschap. In tegenstelling tot klassieke vakken, zijn er voor burgerzin geen handboeken beschikbaar. Er zijn veel leermiddelen beschikbaar, zowel bij externe organisaties als bij de pedagogische begeleidingsdiensten, maar dit aanbod is onvoldoende bekend bij scholen en leerkrachten.

Werk aan participatie en betrokkenheid op school

Alle jongeren moeten ongeacht hun leeftijd op een positieve manier betrokken worden op school, aangezien dat hun toekomstig engagement in de maatschappij kan stimuleren. De deelnemers aan het werkseminarie wezen op het belang van formele (bv. leerlingenraad) en informele participatie (bv. deelname aan maatschappelijke activiteiten, overleg- en argumentatiemomenten). Alle leerkrachten, alle leden van het schoolteam en ook de ouders kunnen hiertoe bijdragen.

Het ICCS-onderzoek verwijst naar de betrokkenheid van leerlingen, leerkrachten en ouders op school, het welbevinden van jongeren op school en concrete engagerende initiatieven op school rond sociale thema's zoals ethisch consumeren. Bij ieder van deze punten stellen de onderzoekers vast dat Vlaanderen ambitieuzer kan zijn. Wanneer we bijvoorbeeld kijken naar concrete participatiemogelijkheden op school, krijgen Vlaamse jongeren minder kansen dan gemiddeld: slechts twee van de vierentwintig landen scoren nog lager dan Vlaanderen. ²

Creëer een schoolomgeving waarin contacten tussen leerlingen uit verschillende onderwijsvormen worden gestimuleerd

Door het creëren van een omgeving waarin jongeren met verschillende meningen elkaar ontmoeten (in de lessen LQ in de eetzaal of op de speelplaats) wordt op een informele manier gewerkt aan betrokkenheid en participatie. Een dergelijke schoolomgeving kan aanleiding geven tot een schoolcultuur die het werken aan eindtermen burgerzin ondersteunt.

² Sampermans, D et al. (2017). ICCS 2016 Rapport Vlaanderen.
<http://iccs-vlaanderen.be/files/EindrapportICCS2016Vlaanderen.pdf>

COMPETENTIES VAN LEERKRACHTEN

Zet schoolbreed in op de professionalisering van leerkrachten inzake burgerschapscompetenties

De leerlingen scoren goed op gezagsgetrouwe aspecten van burgerzin. Waarschijnlijk komen die thema's het vaakst aan bod in de klaspraktijk. Het omgaan met controverses biedt een aanknopingspunt om ook andere aspecten van burgerzin te introduceren in de klaspraktijk. Het is belangrijk dat (kandidaat-)leerkrachten worden getraind in het omgaan met diversiteit en controverse in de klas. Het onderzoek naar verklaringen voor de peilingsresultaten PAV stelt eveneens dat het curriculum van de lerarenopleidingen het leren omgaan met diversiteit centraal moet stellen.³

Het is niet voldoende om enkel leerkrachten bewust te maken van het belang van burgerschapseducatie. Het hele schoolteam moet er samen aan werken en het belang ervan onderschrijven. Burgerschapseducatie behoort tot de taken van alle personeelsleden in alle onderwijsvormen.

LEER (KANDIDAAT-)LEERKRACHTEN OMGAAN MET HET GEWIJZIGD STATUUT VAN DE EINDTERMEN VOOR BURGERZIN

Met de introductie van resultaatsgebonden eindtermen voor burgerzin, staan de lerarenopleidingen en de pedagogische begeleidingsdiensten voor een nieuwe uitdaging. Zij zullen (kandidaat-)leerkrachten moeten leren omgaan met het gewijzigde statuut van deze eindtermen en hen ondersteunen bij het zoeken naar manieren om deze eindtermen te evalueren.

Aangezien de leerplannen op uiteenlopende manieren met de eindtermen burgerzin zullen omgaan, is het belangrijk dat (kandidaat-)leerkrachten inzicht hebben in de eindtermen en in de verschillende leerplannen. De lerarenopleidingen en de pedagogische begeleidingsdiensten moeten werken aan curriculumgeletterdheid. Leerkrachten kunnen immers pas creatief met de eindtermen aan de slag gaan als ze de eindtermen kennen.

³ Van Avermaet, P et al. (2017). Onderzoek naar verklaringen voor de peilingsresultaten Project Algemene Vakken (PAV). <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestand.ashx?nr=9698>, hoofdstuk 8.

SAMENSTELLING

Deze brochure werd samengesteld door het onderzoeksteam van het Steunpunt Toetsontwikkeling en Peilingen in samenwerking met de afdeling Kwalificaties en Curriculum van AHOVOKS.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Ann Verhaegen

Ministerie van Onderwijs en Vorming

Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen

Koning Albert II-laan 15

1210 Brussel

VORMGEVING

Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen

ONLINE

<http://www.peilingsonderzoek.be>

<http://onderwijsdoelen.be/peilingen>

DEPOTNUMMER

D/2018/3241/2

UITGAVE

September 2018

AHOVOKS

AGENTSCHAP VOOR HOGER ONDERWIJS,
VOLWASSENENONDERWIJS, KWALIFICATIES
& STUDIETOELAGEN

Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL
www.ahovoks.be
www.onderwijs.vlaanderen.be

BEL 1700